

A gazdaság társaságok átalakulása az egyes társasági törvényekben és az új Polgári Törvénykönyv Tervezetében

DOBOS ISTVÁN

PhD hallgató

Széchenyi István Egyetem, Kereskedelmi, Agrár -és Munkajogi Tanszék

1. Bevezető

E tanulmány célja bemutatni a gazdasági társaságok átalakulására vonatkozó joganyag szabályozási koncepcióját, illetve a jogintézmény sarokpontjainak kiemelése útján vázolni történeti fejlődését a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvénytől¹ a jelenleg hatályos társasági törvényen keresztül az új Polgári Törvénykönyv átalakulásra vonatkozó szabályozásáig.

Az átalakulás fogalmát szűkebb és tágabb vonatkozásban is értelmezhetjük. Tágabb értelemben az átalakulásra, mint főfogalomra tekinthetünk, amely magában foglalja a társasági formaváltást, egyesülést és szétválást. Szűkebb értelemben az átalakulás a társasági formaváltás szinonimájaként értelmezendő, amely értelemben az egyesüléssel és a szétválással mellrendelt viszonyban áll. A tanulmányban főszabály szerint, a jelenleg hatályos társasági törvény fogalomhasználatának megfelelően, az átalakulást tágabb értelemben használjuk.

Az átalakulás a gazdasági társaságok egyes létszakaszai² közül a legkomplexebbnek tekinthető, hiszen átalakulás során új jogalany létrejött, a jogelőd tekintetében megszűnés, illetve a gazdasági társaság tagjainak létszámában változás is bekövetkezhet. A jogutódlás során a gazdasági társaság az esetek többségében változatlanul üzletszerű gazdasági tevékenységet végez, amely – tekintettel a változó jogalanyiságra – különböző számviteli problémák kiindulópontja is lehet.

Mint minden társasági jogi jogintézmény esetén, a szabályozásnak különböző, gyakran ellentétes érdekeket kell összeegyeztetnie. Így az átalakulás szabályozása során figyelembe kell venni a gazdasági társaság, illetve a tulajdosok érdekeit, a hitelezővédelmi szempontokat, illetve az átalakuló gazdasági társaságon belül, az átalakulás szándékával esetleg egyet nem értő, és az átalakulás során a gazdasági társaságból kilépni kívánó kisebbség érdekeit is. Ennek megfelelően az átalakulás jogintézményét egy, a versenyszféra és a piaci szereplők igényeit kielégítő (vagy legalábbis kielégíteni próbáló) társasági jognak cizelláltan, részletekbe menően kell szabályoznia, illetve kellően rugalmas szabályokkal kell kitöltenie annak érdekében, hogy a gazdasági társaságok átstrukturálása reális lehetőség legyen.

Az átalakulás által esetlegesen igénybe vehető illetékelkerülési technikák

¹ A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény a továbbiakban: „1988-as Gt.”

² Az egyes létszakaszok alatt a társaságalapítást, átalakulást és megszűnést értjük.

miatt az állami, fiskális érdekek is jelentősek. Különösen fontos ezen utóbbi szempont, ha figyelembe vesszük, hogy bizonyos időszakokban a gazdasági társaságok átalakulását sok esetben visszaélészerűen használták különböző adóelkerülési technikákra, különösen az ingatlantulajdon megszerzése esetén fizetendő visszerthes vagyonaátruházási illeték esetében.

Ezen egymásnak gyakran ellentmondó érdekek mellett tekintettel kell lenni arra is, hogy az átalakulásra vonatkozó szabályanyag bonyolultságát, cizeláltságot a jogintézmény komplexitása is meghatározza. Sor kerül(het) az alapítási szabályok alkalmazására, illetve egy (vagy több) jogalany megszűnése is megtörténhet az átalakulás során. Ezen kívül átalakulás szabályainak biztosítani kell az egyes létszakaszok vonatkozásában a pontos számviteli nyilvántartások vezetését, illetve az egyéb pénzügyi jogi rendelkezések és a társasági jog összhangját.

Az 1988-as Gt. indokolása, a gyakorlati igények és tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy egy modern társasági jogban a gazdasági társaságok átalakulására a jogalkotónak lehetőséget kell biztosítania, és az anyagi és eljárásjogi szabályokat kellő részletességgel, a piaci szereplők igényeinek figyelembevételével kell kialakítania: „A társasági jog rendeltetészerű érvényesüléséhez hozzátartozik a társasági formák egymásba való gyors és rugalmas átalakulásának rendezése.”³

Elképzelhető azonban olyan helyzet is, amikor a jog nem biztosít lehetőséget a gazdasági társaságok átalakulására, így nem lehetséges a társasági formaváltás, egyesülés vagy szétválás.⁴ Ebben az esetben a szervezeti struktúra átalakításához a gazdasági társaságok tulajdonosainak először a megszűnést, majd új gazdasági társaság alapítását kell választaniuk. Az 1988-as Gt. hatálybalépésétől, tehát 1989. január 1-től 1989. július 1-jéig terjedő időszakban ez a helyzet állt fenn, ám rövidesen megalkotásra került a gazdasági társaságok átalakulásáról szóló 1989. évi XIII. törvény⁵, amely innentől törvényes lehetőséget biztosított a gazdasági társaságok átalakulására.

Az átalakulás jogintézményének létét a belső jogban azonban nem csupán a piaci szereplők igényeivel lehet alátámasztani. Magyarországnak, mint az Európai Unió tagjának jogalkotási kötelezettsége is volt e tekintetben, hiszen több irányelv is érinti a gazdasági társaságok átalakulását.

A harmadik társasági jogi irányelv szól a részvénytársaságok egyesüléséről⁶, míg a hatodik társasági jogi irányelv⁷ foglalkozik a részvénytársaságok szétválásával. Szintén fontos megemlíteni a határokon átnyúló egyesületekről szóló irányelvet⁸. A belső jogban tehát az átalakulási szabályanyag léte indokolható egyrészt a piaci szereplők igényeivel, másrészt az Európai Unió vonatkozó irányelveivel is. Előbbi indok meggyőzőbb, mint az irányelvek által a tagállamokra rótt jogalkotási kötelezettség, hiszen az Európai Unióhoz való

³ 1988-as Gt. indokolása.

⁴ „A társasági törvény természetesen működőképes átalakulási törvény nélkül is.”; Sárközy Tamás: *Átalakulási törvény – mint a gazdasági társaságokról szóló törvény szerves folytatása*. In: *Jogtudományi Közöny*, 1989/5. szám 233. o.

⁵ A gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról 1989. évi XIII. törvény, a továbbiakban: „átalakulási törvény”.

⁶ A Tanács 78/855/EGK irányelve.

⁷ A Tanács 82/891/EGK irányelve.

⁸ A Tanács 2004/56/EK irányelve.

csatlakozást jóval megelőzően ve kimunkálásra kerültek a magyar jogban az átalakulás részletes szabályai. Az irányelvek hatására azonban e szabályok további részletezésre, pontosításra szorultak.

2. Az átalakulás helye a társasági jogon belül

Az egyes társasági törvények kodifikációja, illetve az új Ptk. megalkotása során első sorban az a kérdés merült fel, hogy az átalakulás a gazdasági társaságokról szóló törvényben (abban az esetben, ha a társasági jog a Polgári Törvénykönyv része, akkor a társasági jogi könyvben), vagy külön törvényben kerüljön szabályozásra. Különösen lényeges kérdés ez, ha figyelembe vesszük a többi magánjogi jogterülethez viszonyítva a társasági jog alacsony absztrakciós szintjét.⁹ Az alacsony absztrakciós szint különösen igaz az átalakulásra, amelynek szabályai kifejezetten részletes, technikai szabályozást¹⁰ igényelnek. Az átalakulás jogintézményének elhelyezésére 1988-tól alapvetően kétféle megoldást alkalmazott a jogalkotó.

Az 1988-as Gt. nem tartalmazta az átalakulás szabályait, azt az átalakulási törvény rendezte. 1992-ben az átalakulás joganyaga azonban beemelésre került a Gt.-be. Ezt a koncepciót, amely szerint az átalakulásra vonatkozó szabályanyag a Gt. része, követte a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény¹¹ és a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény¹² is. Az új Polgári Törvénykönyv kodifikációjával kapcsolatban azonban újra felmerült az átalakulás (és a társasági jog) helyének kérdése. Jelen álláspont szerint a társasági jog az új Polgári Törvénykönyvben fog helyet kapni¹³, az átalakulásnak azonban csak a legfontosabb szabályai kerülnek bele a társasági jogi könyvbe, a részletkérdések külön törvényi szabályozást nyernek.¹⁴

E példákon keresztül látható, hogy az átalakulási normák jogrendszerben való elhelyezése alapvetően kétféleképpen történhet.¹⁵ Mód van arra, hogy egyetlen, mindent felölelő átalakulási kódexben valamennyi cégforma átalakulási előírásait, és – az adott helyzettől és szükségletektől függően – a privatizációs, és más speciális átalakulások intézményrendszereit is meghatározzák.

Megtörténhet úgy is az átalakulási jogalkotás, hogy az átalakulás egyes szabályait a különböző anyagi jogok törvényeibe telepítik, azaz önálló, átalakulási szabályok találhatóak a gazdasági társaságok, a szövetkezetek és egyéb gazdálkodó szervezetek jogszabályaiban, s emellett szükség szerint külön privatizációs törvények is létezhetnek. A jelenleg hatályos magyar szabályozás is

⁹ Miskolczi Bodnár Péter: *Társasági jog a Ptk.-ban*. In: *Gazdaság és Jog*, 2001/1. szám 4. o.; Sárközy Tamás: *A gazdasági jog és az új Polgári Törvénykönyv*. In: *Gazdaság és Jog*, 2012/3. szám 5. o.

¹⁰ Sárközy Tamás: *A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga 1945 – 2005*. Budapest, HVG Orac Kiadó, 2007. 218. o.

¹¹ A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény a továbbiakban: „1997-es Gt.”

¹² A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény a továbbiakban: „2006-os Gt.”

¹³ Lásd: Sárközy Tamás: *A gazdasági társaságok közös szabályairól*. In: *Gazdaság és Jog*, 2011/7–8. szám. 3. o.

¹⁴ Török Gábor: *Átalakulás, egyesülés, szétválás – jogutód nélküli megszűnés*. In: *Gazdaság és Jog*, 2011/7–8. szám 8. o., A Ptk. tervezetét lásd: <http://www.kormany.hu> letöltés ideje: 2012. március 16.

¹⁵ Gál Judit–Adorján Csaba: *A gazdasági társaságok átalakulása*. Budapest, HVG Orac Kiadó, 2010. 23. o.

ezt a megoldást követi. Így a gazdasági társaságok átalakulása a 2006-os Gt.-ben, a szövetkezetek átalakulásának szabályanyaga a 2006. évi X. törvényben található. Külön törvény szól az egyéni cégről is. a 2009. évi CXV. törvény, amely más gazdasági társasággá szintén átalakulhat. E törvény átalakulási szabályai azonban csupán továbbutalnak a 2006-os Gt. szabályaira.¹⁶

3. Az átalakulás szabályozásának főbb kérdései az átalakulási törvényben és az egyes társasági törvényekben

3.1. Átalakulás az 1988-as Gt.-ben, illetve az átalakulási törvényben

A volt szocialista országok közül először Magyarországon alkottak átfogó társasági törvényt, még a szocializmus társadalmi-gazdasági viszonyai között, a politikai rendszerváltás előtt. Az 1988-as Gt. húzótörvénynek bizonyult az egész jogrendszer átalakulása szempontjából, illetve a joggyakorlat szempontjából is.

Az 1988-as Gt. csupán egy szakaszban foglalkozott a gazdasági társaságok átalakulásával. A 339. § szerint a gazdasági társaságoknak egymás közötti átalakulását, továbbá gazdálkodó szervezeteknek gazdasági társasággá alakulását külön törvény szabályozza. A bevezetőben vázolt koncepciók közül tehát az első Gt. azt a megoldást választotta, amely szerint a többi anyagi társasági jogi szabályozástól elkülönülten megalkotásra került egy átalakulási kódex, amely valamennyi átalakulási típusra vonatkozott.

Az átalakulás szabályai tehát az 1988-as Gt.-ben nem kerültek szabályozásra, a törvényben „csak” a gazdasági társaságok alapításáról, működéséről és jogutód nélküli megszűnéséről szóló szabályok szerepeltek. Az egyetemes jogutódlással való társasági formaváltást a német Umwandlungsgesetz mintájára főleg Sárközy Tamás szerette volna szabályozni, különös tekintettel a gazdasági munkaközösség és a korlátolt felelősségű társaság közötti formaváltás lehetőségére.¹⁷

Az átalakulás jogintézményére ebben az időszakban leginkább a kezdődő privatizáció miatt volt szükség, így logikus döntés volt a jogalkotó részéről, hogy az átalakulásra vonatkozó szabályok nem a társasági törvényben kerültek elhelyezésre, hiszen, figyelemmel a privatizációs szabályok jellegére, ezek nem illeszkedtek volna koherensen az 1988-as Gt.-be.

Az 1988-as Gt. indokolása szerint: „A gazdálkodó szervezetek társasággá való átalakulását, illetve a társaságok egymásba való átalakulását – mivel ez a kérdéskör meghaladja a társasági jog hatókörét – külön törvény szabályozza. Annak érdekében, hogy a társasági törvény ne váljon áttekinthetlenné, a gazdasági társaságok fúzióját, egymással való egyesülését, társaság más társaságba való beolvadását stb. ugyancsak az átalakulási törvény rendezi.”

¹⁶ Szintén külön törvény vonatkozik a tőkeegyesítő társaságok határokon átnyúló egyesülésére. A vonatkozó szabályokat a 2007. évi 140. törvény tartalmazza. Utóbbihoz lásd: Bakos Kitti: *A fordulónap és az átalakulás bejegyzése a határon átnyúló egyesülések esetén.* In: *Céghírmők, 2012/2. szám* 11–13. o., Bakos Kitti: *A gazdasági társaságok átalakulására vonatkozó jogi szabályozás anomáliái.* In: Szabó Béla – Szemesi Sándor (szerk): *Előadások a 7. debreceni állam-és jogtudományi doktorandusz-konferencián 2010. május 21.* 37–44. o.

¹⁷ Sárközy Tamás: *A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga 1945 – 2005.* Budapest, HVG Orac Kiadó, 2007. 202. o.

Ahogy már fentebb említésre került, az 1988-as Gt. 1989. január 1-jei hatálybalépésétől kezdve az átalakulási törvény 1989. július 1-jei hatálybalépéséig a gazdasági társaságok átalakulására nem volt törvényes lehetőség. Ha egy gazdasági társaság más társasági formában kívánta folytatni a gazdálkodó tevékenységét, két lehetősége volt: a jogutód nélküli megszűnés és új cég alapítása, vagy megvárták az akkor már készülő átalakulási törvényt.

Az átalakulási törvénnyel az átalakulási és privatizációs szabályozás terén az egyetlen átalakulási kódexként funkcionáló kodifikációt választotta tehát a jogalkotó. Hatálya alá tartoztak az állami vállalatok, egyéb állami gazdálkodó szervezetek, az egyes jogi személyek vállalatai, a leányvállalatok, a szövetkezetek, a gazdasági társaságok, a kisiparosok, és a magánkereskedők egyaránt. A törvény a közös szabályok meghatározása után, külön fejezetben szabályozta az állami vállalatok gazdasági társasággá való átalakulását, a szövetkezetek gazdasági társasággá való átalakulását, illetve a gazdasági társaságok egymás közötti átalakulását, illetve tartalmazta az átalakulások vonatkozásában a cégbírósági eljárás szabályait is.

Az átalakulási törvény szinte előzmény nélküli volt a magyar jogrendszerben.¹⁸ Az átalakulási törvény szellemi atyja, Sárközy Tamás úgy foglalt állást a készülő átalakulási törvénnyel kapcsolatban, hogy az „...valójában sötétbe ugrás volt”.¹⁹

Az átalakulási törvény megalkotásakor a gazdasági társaságok részéről még csekély igény jelentkezett csupán, azonban a kezdődő privatizáció miatt egyértelműen szükség volt az átalakulás jogintézményének szabályozására.²⁰

Az átalakulási törvény, ahogy fentebb említésre került, az állami vállalatok és szövetkezetek gazdasági társasággá való átalakulásáról, illetve a gazdasági társaságok egymásba való átmenetéről és egyesüléséről rendelkezett. Felmerült, hogy az állami vállalatok társasággá való átalakulását az állami vállalati törvényben, a szövetkezetek átalakulását a szövetkezeti törvényben rendezze a jogalkotó. Technikailag ez a megoldás is lehetséges lett volna, azonban – tekintettel a versenysemlegesség elvére – mégsem lett volna helyes, mert ezen elv egységes alapokon nyugvó elvi megoldást igényel.²¹

Az átalakulási törvény elsődleges jelentőségét azonban nem is az a tény adta, hogy az átalakulás, mint társasági jogi jogintézmény szabályozásra került,

¹⁸ Fontos azonban megemlíteni, hogy az 1875. évi XXXVII. törvény, a Kereskedelmi törvény már tartalmazta az egyesülés jogintézményét a részvénytársaságok és a szövetkezetek esetében. A 208. § határozta meg az egyesülésre irányadó feltételeket a részvénytársaságok vonatkozásában, a 253. § a szövetkezetek egyesülésével kapcsolatban a részvénytársaságok szabályaira utalt. A korlátolt felelősségű társaságokról és a csendes társaságról szóló 1930. évi V. törvény szintén tartalmazott a társaságok átalakulás körébe vonható szabályokat, hiszen szabályozza azt az esetet, amikor a részvénytársaság formaváltással korlátolt felelősségű társasággá alakul át.

¹⁹ Szegediné dr. Sebestyén Katalin: *Az átalakulási törvény kérdőjeleiről*. In: *Magyar Jog*, 1991/8. szám, 474. o.

²⁰ „Gazdaságunk működésében régi hiányosság, hogy a gazdasági szervezetek formaváltása nem kielégítően szabályozott. Az állami vállalati és a szövetkezeti törvény csak e vállalatok, illetve a szövetkezetek különböző altípusai közötti átalakulást szabályozza, a szektorok közötti átmenet, összefüggésben a tulajdoni formák eddigi túlzott elkülönítésével – tisztázatlan.”; Sárközy, 1989: i. m. 14. o.; „Az átalakulási törvény jelentőségét nem is a gazdasági társaságok átalakulásának szabályozása jelentette, hanem az a körülmény, hogy az állami tulajdon privatizálásának ko-reográfiáját határozta meg.”; Gál, 2010, 19.

²¹ Sárközy, 1989: i. m. 234. o.

hanem az a körülmény, hogy az állami tulajdon privatizálásának módját, technikai eljárási rendjét határozta meg. A rendszerváltásukat élő közép-európai országok jogrendszereiben az átalakulási jogalkotás a tulajdonosi struktúra átalakításának egyik fontos segédeszköze volt, és a szabályok megalkotásában elsődlegesen e feladatra voltak figyelemmel. Ennek megfelelően a privatizációs átalakulások szabályainak megalkotására került a hangsúly, ezeket a szabályokat tartalmazta az átalakulási törvény III. és IV. fejezete. Meglehetősen hézagos, szinte „odavetett” módon foglalkozott az V–IX. fejezet a gazdasági társaságok egymás közötti átalakulásával és egyesülésével. Ezek soványka szabályok, s még inkább az alig néhány szakaszból álló eljárási normák mutatják a szabályozás elnagyoltságát, s azt, hogy a gazdasági társaságok átalakulása ebben az időszakban másodrangú kérdés volt, a gyakorlatban még jó ideig alig-alig merült fel az alkalmazás igénye. Ennek az oka volt, hogy 1989–90-ben sokkal olcsóbb és egyszerűbb volt, ha az eredeti társasági forma megszűnésével a kívánt társasági formát új alapítású társaságként hozták létre a tagok.²²

Az átalakulási törvény tartalmazta a formaváltásos átalakulás, illetve az egyesülés szabályait, azonban a szétválásról még csak annyiban rendelkezett, hogy a szétválásra az egyesülés szabályait kell megfelelően alkalmazni. A törvény még szűken értelmezte az átalakulás fogalmát, tehát csupán a társasági formaváltást értette alatta, az egyesülést még nem vonta be az átalakulás főfogalma alá. Az „átalakulás” fogalmát nem definiálta a törvény, azonban ez a fogalom az átalakulás közös és különös szabályainak az összefüggéseiből mégis félreérthetetlen módon meghatározható volt.

Az említett jogszabályi rendelkezésekből kiolvashatóan tehát az átalakulás a társaságok működési kellékeit érintő cégforma változását jelentette. Mégpedig olyan módon, hogy az átalakulással létrejövő jogutód társaság általános jogutódja lesz az átalakulással megszűnő jogelőd társaságnak.²³ Annak, hogy az átalakulási törvény még szűken értelmezte az átalakulás fogalmát, több oka is volt. Az átalakulás szabályainak megalkotásakor mintaként szolgált a német Umwandlungsgesetz, amely szintén szűken értelmezi az átalakulás fogalmát, így megkülönbözteti az átalakulást, vagyis a társasági formaváltást (Umwandlung), szétválást (Spaltung) és az egyesülést (Verschmelzung). Az átalakulás fogalmának szűk értelmezéséhez vezetett az a tény is, hogy az átalakulási törvény megalkotásakor az igény szinte még csupán a formaváltásra volt, bonyolultabb szervezeti átstrukturálásokra csak később jelentkezett. Fontos kiemelni, hogy az átalakulási törvény azért rendelkezett az általános jogutódlásról, mint alapelvről, mert az átalakulás fogalmát itt még a formaváltás szinonimájaként értelmezte a jogalkotó.

Az átalakulási törvényben az átalakulások közös szabályainak jó része a mai napig fennmaradt az időközbeni társasági jogi kodifikációk ellenére. Ilyenként említhető például az a megállapítás, hogy az átalakulás az átalakuló szervezettel szemben fennálló követeléseket nem teszi lejárttá, a hirdetményi kötelezettség, vagy a felszámolás, a végelszámolás alatt álló szervezetek átalakulási tilalma, vagy az általános jogutódlást kimondó generálklauzula. Ezen

²² Gál, 2010: i. m. 25. o.

²³ Complex kommentár, általános jogutódlásra való utalás az átalakulási törvény 1. §-ban található.

szabályok fennmaradása dicséretes, hiszen egyértelműen a jogintézmény sarokpontjainak stabilitását, időtállóságát támasztja alá.

Az általános jogutódlás tekintetében a generálklauzula „továbbélése” véleményem szerint jogalkotási és dogmatikai hibának tekinthető, hiszen ezzel egy olyan átalakulási alapelv továbbéléséről beszélhetünk, amely akkor került megalkotásra, amikor a hatályos törvény még nem rendelkezett az átalakulás egyik típusáról, a szétválásról, illetve amikor a jogalkotó az átalakulás fogalmát még szűken értelmezte, tehát kizárólag a társasági formaváltás szinonimájaként használta és nem átfogó kategóriaként, mint a jelenleg hatályos Gt. Tekintettel arra, hogy szétválás esetén a jogelőd társaság és jogutód társaságok között különös jogutódlás megy végbe, az általános jogutódlást kimondó alapelv továbbélése nem tekinthető véleményem szerint pozitívumnak.²⁴

Az átalakulások iránt jelentős igény 1991-től vált általánossá, s bár az átalakulási törvény szabályozásában megjelentek a privatizációs átalakulási szabályok hibái is, mégis elvitathatatlan érdeme a törvénynek, hogy hatálybalépésétől kezdődően a társaságok nem voltak többé elzárva az átalakulás lehetőségétől.²⁵

A jogalkotási koncepció gyökeresen változott meg az állam vállalkozói vagyona-ra vonatkozó törvényekkel összefüggő jogszabályok módosításáról szóló 1992. évi LV. törvény megalkotásával, amely törvény beemelte a gazdasági társaságok egymás közötti átalakulására vonatkozó szabályokat az akkor hatályos, 1988-as Gt.-be, megalkotva így a Gt. VIII. fejezetét, amely a gazdasági társaságok egymás közötti átalakulásának teljes szabályozását tartalmazta, azzal a furcsasággal, hogy az anyagi jogszabályba tetemes mennyiségű eljárási normát is beültetett.

E törvény indokolás szerint: „A gyakorlatban felmerült problémákra figyelemmel a módosításokkal beépülnek az 1988-as Gt.-be a gazdasági társaságok átalakulásának jelenleg a gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról szóló 1989. évi XIII. törvényben megfogalmazott szabályai. Az egyes gazdálkodó szervezetek átalakulására vonatkozó szabályozást a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó külön törvények tartalmazzák, így az átalakulási törvény kiürült és hatályon kívül helyezhetővé vált.”

3.2. Az átalakulás szabályainak beépítése a társasági törvénybe

Ahogy fentebb említésre került, a gazdasági társaságok egymás közötti átalakulásának szabályai az állam vállalkozói vagyona-ra vonatkozó törvényekkel

²⁴ Különösen nem tekinthető pozitívumnak az általános jogutódlást kimondó generálklauzula továbbélése abból a szempontból, hogy az illetéktörvény az átalakulások illetékmentességére vonatkozó szabálya tekintetében is az általános jogutódlás számított húsz éven át a szabályozás alapkövének, tévesen, hiszen szétválás esetében egyértelmű a különös jogutódlás ténye. Ennek ellenére a valamennyi átalakulásra vonatkoztatott általános jogutódlás elfogadottá vált a jogirodalom egy részében, illetve 458/B/1991. alkotmánybírósági határozatban is megjelenik. Egyes szerzők utalnak azonban a különös jogutódlás tényére: Harsányi Gyöngyi – Újvári Andorné – Miskolczi Bodnár Péter: *A jogutódlás, mint sajátos szerződést módosító jogi tény a társaságokban*. In: *Magyar Jog*, 1991/4. szám 223–231. o.; Vékás Lajos: *Szakértői Javaslata az új Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez*. Budapest, Complex Kiadó, 2008. 108. o.; Gál, 2010: i. m. 35.; Kisfaludi András: *A társasági jog*. Budapest, Complex Kiadó, 2007. 71. o.

²⁵ Gál, 2010: i. m. 25. o.

összefüggő jogszabályok módosításáról szóló 1992. évi LV. törvénnyel kerültek beépítésre az 1988-as Gt.-be. Ekkor tehát szakított a jogalkotó az átalakulási törvény által alkalmazott megoldással, és az átalakulás szabályait a társasági törvényben helyezte el. Az átalakulás Gt.-ben történő beemelésével párhuzamosan a szétválás részletszabályainak megalkotására is sor került.

E törvény érdeme, hogy az átalakulási törvényben jóformán csak vázlatosan szabályozott átalakulási procedúra helyett logikusan követhető jogi előírásokat adott, melyek nyomán a magánszféra átalakulási igényei kielégíthetőek voltak, jóllehet a szabályozásnak még mindig voltak gyenge pontjai, eljárási téren és lényegi kérdésekben is.

Gál Judit a következő hibákra utal: Nem tartalmazott a törvény világos fogalommeghatározást az átalakulás tekintetében, ex tunc hatályú volt az átalakulás bejegyzése és mód volt a jogutód társaság(ok) vonatkozásában előtársasági működésre, ami a kérelem esetleges elutasítását követően rendkívül bonyolult visszarendezőst tett szükségessé, illetve a szétválás szabályai, bár ezek megalkotásra kerültek, mégis rendkívül elnagyoltak voltak.²⁶

Véleményem szerint a szétválás részletszabályainak megalkotása pozitívumként értékelhető, azonban az átalakulás dogmatikai rendszerét tekintve negatív hatása is volt. Pozitívum volt annyiban, hogy az átalakulás egyik fő típusának, a szétválásnak megszülettek az anyagi jogi szabályai. Az addig hatályos szabályozás, amely szerint a szétválásra az egyesülés szabályait kell alkalmazni, egyértelműen elnagyoltnak tekinthető. Ezt támasztják mind a külföldi átalakulás szabályozásával kapcsolatos példák, illetve az Európai Unió irányelvei is, amelyek szintén élesen megkülönböztetik (külön irányelvbe foglalták) az egyesülés és a szétválás szabályait.

A szabályalkotás negatív vetülete az általános jogutódlást kimondó alapelvvel van összefüggésben. A szétválásokra vonatkozó részletes szabályok megalkotásakor nem volt a jogalkotó tekintettel arra, hogy az addig alapelvként tételezett általános jogutódlás a szétválások tekintetében nem állja meg a helyét. Annyiban még védhető volt ekkor az átalakulások tekintetében az általános jogutódlást kimondó alapelv, hogy a jogalkotó még változatlanul szűken értelmezte az átalakulás fogalmát e törvény hatálybalépésekor, tehát az egyesülés és a szétválás ekkor még az átalakulás fogalmával mellérendelt viszonyban álltak.

3.3. Az 1997-es Gt. átalakulási szabályai

Az 1997-es Gt. követte az 1992. évi LV. törvény által alkalmazott megoldást, amely szerint a gazdasági társaságok átalakulására vonatkozó normák a társasági törvényben kerültek elhelyezésre. Ezen kodifikációs megoldás abszolút racionálisnak tekinthető, hiszen az átalakulás szabályai ekkora elveszítették a privatizációs eljárásokat meghatározó karakterüket, ezzel párhuzamosan megnőtt a piaci szereplők igénye a különböző típusú átalakulások levezénylésére.

Az 1997-es Gt. a társasági jogi szabályozás 6–8 évenkénti felülvizsgálatának volt a terméke. A törvény koncepcionálisan új átalakulási szabályozást hozott,

²⁶ Gál, 2010: i. m. 7. o.

amely döntően azzal a körülménnyel állt összefüggésben, hogy a cégbíróságok ügyhátrálékait időközben ledolgozták, naprakésszé váltak, és nem volt többé akadálya olyan szabályozásnak, amely az átalakulás bejegyzését ex nunc hatályúvá tette²⁷ Az ex tunc hatályú átalakulás-bejegyzés rengeteg bonyodalmat okozott²⁸, így az 1997-es Gt. egyik legnagyobb érdeme a szabályozás e vonatkozásban történő megváltoztatása volt.

Az új szabályozás fogalmi pontosítással is járt, hiszen egyértelművé vált, hogy az átalakulás fogalmára a jogalkotó átfogó fogalomként tekint, amely magában foglalja a társasági formaváltást, az egyesülést és a szétválást is. Ekkor tehát az átalakulás már nem csupán a társasági formaváltás szinonimájaként volt értelmezendő. Ezzel párhuzamosan, helyesen, a jogalkotó el is hagyta az általános jogutódlást kimondó generálklauzulából az „általános” kifejezést, így az 1997-es Gt. csupán annyit tartalmazott a jogutódlás tekintetében, hogy „az átalakulással létrejövő gazdasági társaság az átalakult gazdasági társaság jogutódja.” Az „általános” kifejezés elhagyása véleményem szerint dogmatikailag koherens megoldást nyújtott, hiszen ha az átalakulás fogalmába a szétválás is beletartozik, akkor az általános jogutódlást kimondó alapelv fenntartása nem lett volna helyes.

Megállapítható, hogy az 1997-es Gt. átalakulási szabályai, bár a szabályozás struktúrája még bonyolultnak mondható, már valóban képesek voltak a piaci szereplők átalakulás iránti igényeinek rugalmas kielégítésére, mindezt úgy, hogy a törvény az átalakulások típusainak rendszerezésénél és a jogutódlási alapelv tekintetében is koherens megoldást nyújtott.

3.4. A 2006-os Gt. átalakulási szabályai

2006-ra újra befejeződött a társasági és a cégjogi szabályozás 6–8 évenkénti esedékes felülvizsgálata. Ennek eredményeként az 1997-es Gt.-t 2006. június 30-ával hatályon kívül helyezték, és 2006. július 1. napjával hatályba lépett az újrafogalmazott, számos helyen modernizált társági törvény, a 2006. évi IV. törvény, valamint eljárási szabálya, a 2006. évi V. törvény, a cégtörvény.

A Gt. és a cégtörvény szabályaival megkísérelte a jogalkotó a tapasztalható hiányosságok kiküszöbölését, egyúttal az új előírásokkal figyelemmel volt a jogalkalmazók és a gazdaság szereplőinek igényeire is.

A Gt. 67. §-a az addiginál világosabban rendezte az átalakulás fogalmi kérdéseit, és igyekezett pontosabb definíciókat adni. Általában véve egy kellően részletező, összefüggéseiben jól átlátható szabályrendszert hozott létre a jogalkotó, amely alapjában véve már kifejezetten jól használható.²⁹

Az átalakulásra vonatkozó szabályozás struktúrája lényegesen átláthatóbb rendszerbe került összefoglalásra, mint az 1997-es Gt.-ben. Az átalakulás normanyaga egy általános és egy különös szabályozási szintre tagozódik, továbbá a speciális rendelkezéseken túlmenően mögöttes szabályanyaggal is kiegészül.³⁰ Az átalakulás közös szabályai elsődlegesen a formaváltás szempont-

²⁷ Gál, 2010: i. m. 28. o.

²⁸ Gál Judit: *A gazdasági társaságok átalakulásának egyes kérdései*. In: *Gazdaság és Jog*, 1999/7–8. szám 6. o.

²⁹ Gál, 2010: i. m. 29. o.

³⁰ Auer Ádám–Bakos Kitti–Buzási Barnabás–Farkas Csaba–Nótári Tamás–Papp Tekla: *Társasági jog*. Szeged, Lectum Kiadó, 2011. 107. o.

jából kerülnek meghatározásra, azonban e szabályok alkalmazandók az egyesülésre és szétválásra is. A különös szabályokat az egyesülésre és szétválásra, illetve a részvénytársaságok átalakulására vonatkozó szabályok alkotják.

A törvény, követve az 1997-es Gt. megoldását, szintén tágan értelmezi az átalakulás fogalmát, így az egyesülést és a szétválást is érti alatta, nem kizárólag a társasági formaváltást. Véleményem szerint dogmatikai hibaként értékelhető, hogy a törvényalkotó a 70. §-ban visszatért az általános jogutódlási alapelvhez. Így a jelenleg hatályos törvényben ötvöződik az 1988-as Gt. által alkalmazott általános jogutódlási alapelv és az 1997-es Gt. által alkalmazott átfogó átalakulási fogalom, amely magában foglalja a társasági formaváltást, az egyesülést és a szétválást. Ez a megoldás azonban dogmatikailag pontatlan szabályozáshoz vezet, amely gyakorlati problémák gyökere is a gazdasági társaság átalakulása és a visszerthes vagyónátruházási illetékmentesség vonatkozásában.

A 2006-os Gt.-ben rendezésre került az átalakulásról döntő legfőbb szervei ülések számának problémája. Az 1997-es Gt. átalakulási szabályainak egyik nagy problémája volt, hogy a törvény 62. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a társaság legfőbb szerve az átalakulásról két alkalommal határoz. A két legfőbb szervei ülést így akkor is meg kellett tartani, ha kis létszámú társaságoknál az érdemi döntéshozatal informális előkészítése ezt nem tette szükségessé. Nagyobb problémát jelentett a két (nem több!) ülés kiválasztása akkor, ha az átalakulási folyamatban valamely utóbb felmerült bonyodalom miatt a döntés előkészítéséhez újabb adatok voltak szükségesek.³¹

A 2006-os Gt. az átalakulásról döntő legfőbb szervei ülések számának meghatározásánál szintén a két üléses döntéshozatalt tekinti az átalakulás „alaptípusának”, azonban azzal a kitételrel, hogy ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik. Ezzel a megoldással az 1997-es Gt. esetében vázolt probléma megoldottnak tekinthető. Szintén lehetőséget biztosít a törvény az egylépcsős döntéshozatalra, amely az átalakuló gazdasági társaság(ok) érdekeinek egyértelmű figyelembevételét jelzi.

Fontos újdonsága volt a 2006-os Gt.-nek, hogy bevezetésre került az 1988-as Gt. által már ismert átalakulási terv. Azonban míg az 1988-as Gt.-ben az átalakulási terv elkészítésének kötelezettsége minden átalakulás esetében fennállt, a 2006-os Gt. már racionálisabb módon csak bizonyos esetekben³² állapítja meg az átalakulási terv készítésének kötelezettségét. Az átalakulási terv jogintézménye kettős célt szolgál: egyrészt megkönnyíti a társaság tagjai számára a döntéshozatalt, hiszen jobban átlátják az ehhez vezető utat és a szükséges teendőket, másrészt az átalakulás bejegyzése iránti kérelmet vizsgáló cégbírónak az átalakulási dokumentációban való könnyebb eligazodást is segíti, ami mindenképpen felgyorsítja az elbírálás folyamatát.

Véleményem szerint a 2006-os Gt. az átalakuló gazdasági társaságok részére kellően rugalmas szabályozást biztosít és a hat év alatt felhalmozódott tapasztalatok alapján kiállta a gyakorlat próbáját. A jogutódlási alapelv dogmatikai hibája, illetve az ezen az elven nyugvó illetékszabályozás az átalaku-

³¹ Gál Judit: *A gazdasági társaságok jogutóddal, illetve jogutód nélküli való megszűnésének vitás elvi kérdéseiről*. In: *Gazdaság és Jog*, 2003/9. szám 23. o.

³² 2006-os Gt. 71. § (5) és 72. § (2)

lás visszaélészerű használatára adott lehetőséget, így az átalakulás fogalmának pontosítása és a jogutódlási alapelv újragondolása az új Polgári Törvénykönyv, illetve a jövőben megalkotandó átalakulási törvény feladata lesz.

3.5. Az átalakulás szabályai az új Polgári Törvénykönyvben

Az új Polgári Törvénykönyv tervezete szerint a társasági jog joganyaga a Polgári Törvénykönyv részét fogja alkotni. A jelenleg hatályos Gt. tartalmazza az átalakulás részletszabályait, azonban a társasági jog Polgári Törvénykönyvbe való beépítése során nagy valószínűséggel csak az átalakulás legfontosabb szabályai kerülnek majd elhelyezésre a magánjogi kódexben, a részletszabályokat külön törvény fogja tartalmazni.

Véleményem szerint ezen megoldás helyesnek tekinthető, különösen, ha a figyelembe vesszük, hogy a magánjog egyes területei eltérő részletességgel szabályozzák a hatályuk alá tartozó életviszonyokat, tehát az egyes területek absztrakciós szintje különböző. A polgári jog absztrakciós szintje általában lényegesen magasabb, mint a gazdasági társaságokra vonatkozó joganyagé. A társasági jog térenumból a részletes szabályozás és az alacsony absztrakciós szint egyik legjobb példája a gazdasági társaságok átalakulása.

Tekintettel e tényre, illetve a technikai jellegű részletszabályokra, véleményem szerint megalapozott az a döntés, hogy az átalakulás szabályai közül kizárólag a legfontosabb szabályok kerüljenek be az új Polgári Törvénykönyv társasági jogi részébe, a részletszabályokat pedig külön törvény tartalmazza majd.

Úgy tűnik tehát, hogy az átalakulás szabályozási koncepciója visszatér ahhoz a megoldáshoz, hogy e jogintézmény külön törvény keretében kerül szabályozásra. Az ide vezető okok, a koncepció indokai azonban mások, mint 1988-ban. Akkor elsődlegesen az állami vállalatok léte, illetve a privatizációs szabályok miatt tartalmazta külön törvény az átalakulás szabályait, jelenleg pedig az átalakulás jogintézményének alacsony absztrakciós szintje, illetve a társasági jog Polgári Törvénykönyvbe történő beépítése vezet hasonló kodifikációs megoldáshoz.

A társasági jog Polgári Törvénykönyvbe való beépítése természetesen nem csupán annyit jelent, hogy a társasági jog anyagi jogi normarendszerét ezt követően a kódexben lehet megtalálni, hanem e lét óhatatlanul bizonyos szemléletváltozással kell, hogy járjon.³³

Az átalakulás fogalmával kapcsolatban alapvetően a változás talajára helyezkedik a tervezet, hiszen visszatér a korábbi, az átalakulási törvény, illetve az 1988-as Gt. által már alkalmazott szűk értelmezéshez, vagyis az átalakulás újra a társasági formaváltás szinonimájaként értendő, az egyesülés és szétválás így nem tartoznak az átalakulás fogalma alá. E csoportosítás már a tervezet alcímeiben alkalmazott szóhasználatnál megmutatkozik, hiszen a XXI. Fejezet címe A gazdasági társaság átalakulása és egyesülése, majd a 3:118. § úgy rendelkezik, hogy gazdasági társaság más társasági formába tartozó gazdasági társasággá, egyesüléssé és szövetkezetté alakulhat át. Az egyesülés lehetőségét külön szakasz, a 3:122. § említi.

³³ Török, 2011: i. m. 8. o.

Az átalakulás szűk értelmezéséhez való visszatérés a jelenleg hatályos Gt. rendszeréből kiindulva váratlan fordulatként értékelhető, hiszen az 1997-es Gt. óta a jogalkotó a tág fogalom-meghatározáshoz ragaszkodott, illetve a német terminológiának is az átalakulás (Umwandlung) tág értelmezése felel meg, amely főfogalom alá tartozik a társasági formaváltás (Formwechsel), a szétválás (Spaltung) és az egyesülés (Verschmelzung). Az új Polgári Törvénykönyv tervezete azonban szakított ezen csoportosítással és fogalomhasználatlaltal, ami a jogutódlás meghatározásának szempontjából véleményem szerint üdvözölendő, hiszen így összhangba kerül az általános jogutódlást kimondó generálklauzula és a tágan értelmezett átalakulás egyes típusainak a fogalma.

A továbbiakban így kizárólag azon eset minősül átalakulásnak, vagyis társasági formaváltásnak, amikor a gazdasági társaság általános jogutódlással más típusú jogi személyé alakul át.³⁴

4. Záró gondolatok

Ahogy fentebb kifejtésre került, eltérő időszakokban az átalakulás jogintézményének más – más szerepet kellett betöltenie a jogrendszerben és a gazdasági életben. Míg az 1980-as évek végén, 1990-es évek elején az átalakulás lényegében a privatizáció koreográfiáját határozta meg, addig ebben az időszakban társaságok átstrukturálása iránti igény nagyon csekély mértékben jelentkezett. Manapság, a privatizáció befejezése után az átalakulás joganyaga lényegében elvesztette a privatizációhoz kapcsolódó karakterét, helyette viszont a piaci szereplők gazdasági társaságok átalakulása iránti egyre növekvő keresletét kell kiszolgálnia.

Mint a legtöbb társasági jogintézményhez, az átalakuláshoz is jelentős számú számviteli, illetve adójogi tárgyú rendelkezés kapcsolódik. Ebből fakadóan számos, az átalakulás, illetve a társasági jog szempontjából dogmatikai kérdésnek látszó probléma, a számviteli, illetve pénzügyi jog szempontjából komoly gyakorlati kérdésként merül fel. A társasági jogra „rétegződő” pénzügyi jogi rendelkezések létéből kifolyólag tehát az átalakulás jogintézményével kapcsolatban az egyes, fentebb említett dogmatikai³⁵, illetve gyakorlati társasági jogi kérdéseket pontosítani kell, amelyre jó lehetőséget biztosít az új Polgári Törvénykönyv kodifikációja.

Fontos megemlíteni, hogy egy-egy nagyobb, egyesüléssel vagy szétválással kapcsolatos tranzakciót általában hosszas előkészítő munka előz meg az átalakulási folyamatban részt vevő gazdasági társaságok részéről. Ezen gazdasági társaságok számára pedig a rugalmas, piaci igényeket maximálisan kiszolgáló szabályozás mellett szintén nagyon lényeges, hogy a jogintézmény anyagi és eljárásjogi szabályai viszonylagos állandóságot mutassanak, biztosítva így a gazdasági társaságok működési hátterét jelentő társasági és pénzügyi jogi szabályozás stabilitását.

³⁴ Uo. 8.

³⁵ Így különösen a társasági formaváltás, egyesülés, szétválás során bekövetkező általános, illetve különös jogutódlás kérdése szorul pontosításra.

Szintén nem lehet elhaladni azon tény mellett, hogy az átalakulás szabályai az elmúlt húsz évben alapvetően beváltak, tehát a dogmatikai pontosítás, illetve az egyes gyakorlati kérdések tisztázásán kívül véleményem szerint a jogintézmény szabályozási sarokpontjait jelentő szabályokhoz továbbra is érdemes lesz ragaszkodni az átalakulási törvény megalkotása során.